

Vad vet vi om könsköparna?

Sven Axel Månsson

Hur stor är risken för att smittan förs vidare vid ett enda samlag? Denna viktiga fråga är ännu obesvarad, men det finns gott om sk kvalificerade gissningar, allt i från någon bråkdel av en promille upp till någon eller flera procent. Det finns sedan några lika viktiga följdfrågor: är risken för smittöverföring lika stor från man till kvinna som omvänt? Hur säker är en kondom?

Eftersom man med dagens kunskap inte kan hävda att risken är försumbar vid ett enda samlag, eftersom det finns belägg för att smittan kan överföras vid samlag från kvinna till man och eftersom HIV-smittan redan finns bland de intravenösa storstadsnarkomanerna är de prostituerade en utsatt grupp. Kring dem finns den stora mängden könsköpare – i sin tur omgivna av "vardagslivets" partners.

Artikeln är en vidareutveckling av några svenska prostitutionsutredningar från slutet av 70-talet.

Docent Sven-Axel Månsson är verksam vid socialhögskolans forskningsavdelning, Lunds universitet.

Det finns vid det här laget i Sverige en förhållandevis omfattande kunskap om flera olika aspekter av könshandeln: om dess historia, om könsrolls- och sexuella mönster och deras könshandelsbefrämjande innebörder, om de prostituerades villkor samt om könshandelns främjare och profitörer (kopplare). När det gäller köparna är kunskapsunderlaget däremot avgjort mera torftigt. Till viss del har detta att göra med de praktiska svårigheter, som forskare och andra kunskapssökare möter när de har ambitionen att avtäckas det fördolda med hänsyn till den köpande parten i könshandeln. Köparens anonymitet går hand i hand med hans otillgänglighet. Det finns inga färdiga källor att ösa ur. I princip finns

endast två förhållandevis aktuella undersökningar, båda av preliminär karaktär, som berör männens roll i könshandeln. Den ena är den statliga prostitutionsutredningens köparundersökning (1978–1979), den andra är min egen undersökning, som utfördes inom ramen för prostitutionsprojektet i Malmö (1979–1981).^{*} Det är framför allt den senare som jag bygger min framställning på i denna artikel. Men först något om könshandelns omfattning i Sverige.

Könshandelns omfattning i Sverige

Några säkra uppgifter om könshandelns omfattning i Sverige går inte att få. Däremot har det gjorts vissa försök till *skattningar* av omfattningen. Det senaste, mest ambitiösa försöket har utförts av den statliga prostitutionsutredningen och gäller bl a antalet prostituerade och deras kunder under 1980. Skattningarna baserar sig främst på uppgifter från polisen och de sociala myndigheterna samt på vissa forskningsdata av observationskaraktär.

Under 1980 uppgick gruppen prostituerade kvinnor till cirka 2 000. Dessa fördelade sig på ett antal olika *former* av könshandel. Cirka 1 000 förekom inom gatuprostitutionen, cirka 600 inom prostitutionsverksamhet i fasta lokaler, dvs på massageinstitut, poseringsateljéer och sexklubbar samt cirka 400 inom hotell- och restaurangprostitutionen och den sk call-girl-näringsen (1). Det bör framhållas att det i praktiken inte finns några vattentäta skott mellan de olika formerna. Överlappningar förekommer, vilket självfallet begränsar tillförlitligheten i skattningen av de olika gruppstorlekarna.

^{*} Den förra kallar jag i fortsättningen "Stockholmsundersökningen" (utförligt presenterad i *Prostitutionen i Sverige*, del II, Ds S 1980: 9) och den senare "Malmöundersökningen" (Sven-Axel Månsson/Ann-Ulla Linders: *Sexualitet utan ansikte – könsköparna*. Stockholm: Carlssons, 1984).

Under 1980 uppgick gruppen prostituerade kvinnor till cirka 2 000.

För samma år gjordes också ett försök att skatta köparnas antal. Här säger utredningen att "en *initierad gissning* pekar på att antalet kunder under 1980 ligger i storleksordningen 100 000, dvs i genomsnitt 50 olika kunder på varje prostituerad" (2). Denna grupp motsvarar 3–4 procent av den manliga totalbefolkningen. Andelen män i den nu levande manliga totalbefolkningen (cirka 4 milj individer), som någon gång varit hos en prostituerad torde ligga i storleksordningen 10 procent.

Ett annat sätt att räkna är antalet *prostitutionsförbindelser* under ett år. I den specialundersökning som utfördes för utredningen avseende könshandelns omfattning i Stockholm, skattades således antalet prostitutionsförbindelser under ett år till cirka 200 000. Bakom denna siffra finns cirka 30 000 män som var köpare någon gång under året. Flera av dessa var således män som var återkommande köpare. Hur den exakta relationen mellan antalet återkommande respektive antalet mycket tillfälliga köpare såg ut gav dock inte undersökningen något svar på (3). – Jag återkommer längre fram till denna fråga i samband med redogörelsen för några data från min egen undersökning i Malmö.

Dessa data ligger minst sex år tillbaka i tiden. En motsvarande landsomfattande skattning som den prostitutionsutredningen gjorde, föreligger inte idag. Man kan således endast spekulera om eventuella förändringar i könshandelns omfattning. En del saker har dock hänt som åtminstone teoretiskt skulle kunna ha medfört en viss minskning: (1) offentliga pornografiska föreställningar (sexklubbar) förbjöds 1982, (2) kopplerlagen skärptes 1984, (3) under 1985 kom de första rapporterna om HIV-smitta bland de prostituerades kunder, vilket bl a ledde till (4) en intensifierad offentlig debatt om könsköparna och till ökade krav på en kriminalisering av prostitutionsköp (se tex riksdagsdebatten i november 1985). Till detta skall läggas effekterna av sociala, polisiära- och andra myndighetsinsatser, som pågått under hela denna period (1981–1987).

Vi vet emellertid inte särskilt mycket om utfallet av allt detta, annat än att det förmodligen motverkat en okontrollerad ökning av fenomenet. Relativt samstämmiga rapporter från de socialarbetare som är speciellt avdelade för att arbeta med prostitutionsfrågan i storstäderna ger vid handen att tillströmningen av köpare förefaller lika omfattande som tidigare. De tendenser till minskning, som har observerats, har varit av tillfällig natur och ofta inträffat i direkt anslutning till speciella "massmediakampanjer" i AIDS-frågan. Dessa mindre fluktuationer i tillströmningen har dessutom haft stora lokala variationer, då de ofta inträffat samtidigt med sk larmartiklar i lokalpressen.

Den samlade bedömningen blir alltså att de förändringar som inträffat i könshandelns omfattning de senaste åren sannolikt är mycket små. I en del fall handlar det helt enkelt om en omfördelning mellan olika prostitutionsformer (tex från sexklubbar till andra former).

Köparnas ålder, civilstånd, inkomst, nationalitet och brottsbelastning

Tabell 1 visar att den största gruppen (37 % respektive 41 %) fanns i åldersintervallet 30–39 år. Därefter kom 20–29 åringar och 40–49 åringar. De yngsta köparna, de under 20 år, var klart "underrepresenterade" i förhållande till sin andel av normalbefolkningen.

Andelen *gifta* män utgör cirka 30 procent. Denna siffra ger dock en kraftig underskattning av den totala andelen män som har eller lever i ett sk fast förhållande. En intervjuundersökning med 61 män i Malmö (besökare på konspolikliniken vid Malmö Allmänna Sjukhus, som uppgav att de hade haft sexuell kontakt med en prostituerad) visade att 47 procent hade ett fast förhållande med en kvinna (gift/sammanboende/fast sällskap). Minst hälften av de observerade köparna torde ha egna barn.

Prostitutionsutredningen antog att en relativt stor andel av de 200 000 förbindelser, som förekommit årligen i Stockholm, gäller män som är återkommande köpare.

Tabell 1. Åldersfördelningen bland köparna i gatuprostitutionen. Underlaget utgörs av bilburna köpare, som iakttagits tillsammans med prostituerade, i Stockholm och Malmö, under åren 1978–1980.

Åldersintervall	Stockholm (procent)	Malmö (procent)
–19	1	3
20–29	18	22
30–39	37	41
40–49	22	16
50–59	11	12
60–69	11	4
70–79	–	2
Summa	100 n = 669)	100 (n = 423)

Källa: Prostitutionen i Sverige, op cit, s 570, samt Månsson/Linders, op cit, s 170.)

Av de köpare som kunnat sökas i skatteregister, hade 40 procent en taxerad *inkomst* som 1978 (Stockholm) respektive 1980 (Malmö) översteg 50 000 kronor respektive 60 000 kronor per år. Cirka 10 respektive 12 procent hade en inkomst som var högre än 100 000 kronor. Andelen höginkomsttagare hade sannolikt varit större, om det hade gått att få fram inkomstuppgifter om de män som färdades i leasade fordon eller i fordon skrivna på kvinnliga ägare.

Andelen *utländska medborgare* var högre än väntat, knappt 20 procent, med en viss överrepresentation för köpare från länderna kring Medelhavsområdet.

I Stockholmsundersökningen togs också fram uppgifter på köparnas *brottbelastning*. Av de 669 kända köparna i Stockholm förekom en femtedel i person- och belastningsregistret. I regel gällde det mindre förseelser, trafikbrott och liknande. Men det fanns också ett påtagligt inslag av mer kvalificerade kriminella, bla var fyra procent av köparna dömda till fängelse. Bland de grövre brotten fanns rån, misshandel och grova stölder.

Sammanfattningsvis kan man tolka dessa data på följande sätt: de bilburna köparna utgörs sannolikt av olika grupper. En större grupp som – åtminstone i statistisk bemärkelse – är typiska genomsnittsmän, och en mindre grupp med män med olika slag av kriminell belastning. Härtill kommer en viss liten andel av ensamma, något udda män, som håller till i

miljön, ibland för att skaffa sig sexuella kontakter, men kanske oftare för att tillfredsställa sin nyfikenhet. Dessa färdas i allmänhet till fots. Bland köparna till fots finns också de utländska turisterna. En del tar taxi till och från gatan med en prostituerad som de har plockat upp, Men. som sagt,

det dominerande intrycket är annars att köparna på gatan närmast tycks utgöra ett statistiskt urval av svenska män i yngre och äldre medelåldern. Varuhusdirektören står parkerad och väntar i sin silverfärgade Volvo. Bakom honom avvaktar en grävmaskinist från Mellansverige. Och sist i kön står två 'raggare' i en jättelik amerikanare och försöker övertyga en av kvinnorna att hon skall följa med på en betald åktur. (4)

När det gäller köparna i hotell- och restaurang respektive call-girl-prostitutionen, det högre skiktet i prostitutionspyramiden, kan man sammanfattningsvis säga att de utgör ett urval av den manliga publiken på sk finare danskrogar. Här finns "affärsmän" och den väntade andelen av högavlönade "fria företagare": privatpraktiserande läkare, reklamfolk, jurister, etc.

Var sker kontakterna?

I Malmöundersökningen tillfrågades 170 män om platsen för den första respektive senaste prostitutionsförbindelsen. Anmärkningsvärt tydligt avtecknade sig här ett svarsmonster, som man kanske inte hade haft anledning att vänta sig. Majoriteten av köparna hade gjort sina könshandelsfarenheter *utomlands*. Detta gäller såväl vid den första kontakten med en prostituerad som vid upprepade kontakter. (Tabell 2)

Tabell 2. Fördelningen av svaren på frågan om platsen för den senaste könshandelskontakten:

Plats	Antal män	Procenttal
Sverige	35	21
Europa	48	28
Utanför Europa	57	34
Ej svar	30	17
Summa	170	100

(Källa: Månsson/Linders, op cit, s 86.)

Den största gruppen utgörs av sjömän, dvs av män som under långa perioder lever i helt enkönade mil-

jöer och som alltså kan antas känna en viss längtan efter kvinnokontakter även om dessa nödvändigtvis måste bli tillfälliga pga yrkets kontinuerliga rörlighet. I den mån sjömännen verkligen får kontakt med kvinnor rör det sig till stor del om kontakter med prostituerade. I länder med mer restriktiv sexualsyn än vår, finns sällan kvinnor som är tillfälligt sexuellt tillgängliga med undantag för just prostituerade.

Samma förhållande råder i vissa fall för semesterresenärer och andra utlandsresenärer, dvs att kontakterna med prostituerade sker pga en upplevd brist på icke-prostituerade kvinnor, men i många fall rör det sig också om ett aktivt sökande efter könshandelsmiljöer. Ett flertal av de platser som de intervjuade männen nämnde i samband med sina könshandels erfarenheter är välkända just för sin utbredda verksamhet av det här slaget – Bangkok, Hamburg, Köpenhamn, Polen samt Mallorca – och det är inte orimligt att anta att männen befann sig där med den kunskapen i bakhuvudet. Några män berättade om sina erfarenheter av könshandeln utomlands:*

I Köpenhamn har dom ju en officiell prostitution. Speciella kataloger för turister. Dom har specialiserat sig på olika gebit. En del har bara satsat på onani. Jag har varit hos ett par stycken poseringsflickor.

Könshandelns existens var välkänd för mannen, dels genom egna erfarenheter, dels genom "turistkataloger". Han fortsätter:

Samma på Hamburgs gator när jag går där. Fullt med horor. Tror du att jag droppar in till dom som står i skyltfönsterna? Det gör jag inte. Jag tycker inte att det är någon klass på dom. Man känner sig tom efteråt. Ungefär som man som ko blivit avmjölkad. Det förstör ens personlighet. Däremot, om det är någon prostituerad som sitter på hotellet och jag märker att hon uppför sig fint och elegant och så. Hon är fräsch och verkar tycka om det hon gör. Hon kanske sitter på diskoteket, någonstans i Barcelona.

Mannens många erfarenheter med prostituerade hade fått honom att ställa allt högre krav på de yttre ramarna för kontakten. Det hade alltså blivit svåra-

re för honom att få den tillfredsställelse han sökte. En annan man hade positiva erfarenheter från Hamburg:

Det får jag lov att säga rent ut till dig att tyska horor är bättre än svenska. De gör så att man blir tillfredsställd. Jag har varit både på Herbertstrasse med en och sen var jag på Eros-Centrum och det var verkligen service. Att tyska horor är bättre är för att det är lagligt där.

Mannen uppskattade de prostituerades förmåga att ge "god service", dvs deras förmåga att helt inrikta sig på mannens behovstillfredsställelse. En annan man kände tveksamhet inför den restriktiva kontroll som på vissa platser föregår den sexuella kontakten med en prostituerad:

New York ... hela Broadway är ju en bordell. Hela Seventh Avenue är bordell, varenda hörna. Det står killar i New York och slår med händerna så här ... med ett papper i händerna och så delar de ut. Så står där då: 'Girls, girls, girls' och så tio dollar. Det är alltså för turister, något slags turistpris förmodar jag. Det var nog fan det billigaste ställe jag har varit på. Det var ett horhus. Det liknade ett ungarshotell med små rum, TV-kameraövervakade. De visiterade en från topp till tå. De kände på byxorna så att man inte hade filmkamera eller knivar och sånt och undersökte en. Men där kom då ut fem stycken och ställde upp sig, som nåt slags jävla regemente.

Samtliga citerade hör till den kategori män som uppgav sig ha svårigheter att knyta kontakter med icke-prostituerade kvinnor. Möjligheterna att besöka prostituerade kvinnor utomlands ger dessa män en ökad tillgång på sexuella erfarenheter.

De flesta männen i undersökningen ansåg sig emellertid inte ha några svårigheter att under normala förhållanden knyta kontakter med kvinnor. För dessa män utgjorde utlandsvistelsen (ofta som sjömän) en situation som skilde sig från det normala; svårigheterna att knyta sexuella kontakter berodde inte på egen oförmåga utan i stället på en upplevd brist på sexuellt tillgängliga kvinnor i den speciella situationen, en brist som till stor del täcktes av prostituerade.

Sammanfattningsvis kan vi urskilja följande tre grupper av män som köper kön utomlands:

- 1 Sjömän
- 2 Semester-/utlandsresenärer – här kan vi urskilja

* Intervjuutdragen är hämtade ur Månsson/Linders, op cit, s 133 ff.

åtminstone två undergrupper:

- a) de som åker till kända könshandelsställen,
- b) de som åker utomlands, utan att ha könshandelskontakter som primärt mål

3 Resande i arbetet

Hur ofta sker kontakterna?

Med utgångspunkt från intervjuer med 61 män i Malmöundersökningen kunde vi göra en preliminär indelning av respondenterna i tre olika grupper med hänsyn till *frekvensen av prostitutionsförbindelser* i det enskilda fallet (5). Dessa grupper har vi kallat:

Tillfällesköpare (inklusive engångsköpare), dvs män som har någon eller några enstaka erfarenheter av könsköp.

Periodiska vaneköpare, dvs män som under tidsmässigt begränsade perioder har regelbundet återkommande kontakter med prostituerade.

Vaneköpare, dvs män som under längre perioder av sitt vuxna liv regelbundet besöker prostituerade (här kan vi urskilja två undergrupper: dels män som uteslutande har sexuella kontakter med prostituerade, dels män som kombinerar sådana kontakter med förhållanden med icke-prostituerade).

Fördelningen bland våra män talar för att gruppen engångs- eller tillfällesköpare är den största, 67 procent. Därefter kommer gruppen periodiska vaneköpare, och till sist de renodlade vaneköparna. Tillsammans utgör dessa båda grupper 28 procent.

En intressant fråga är naturligtvis hur stor andel av det totala antalet prostitutionsförbindelser, som de olika köpargrupperna "konsumerar". Som vi tidigare antytt är det problematiskt, för att inte säga omöjligt att få reda på det exakta förhållandet mellan de olika grupperna i detta avseende. Prostitutionsutredningen antog att en relativt stor andel av de 200 000 förbindelser, som förekommer årligen i Stockholm, gäller män som är återkommande köpare. Jag finner anledning att instämma i detta antagande. Frågan är helt enkelt om inte de sk vaneköparna, som endast utgör lite mer än en fjärdedel av det totala antalet köpare, konsumerar minst lika många eller to m fler könshandelskontakter än tillfällesköparna, som är nästan tre gånger fler till antalet.

Köparnas motiv

I Malmöundersökningen gjorde vi ett försök till klassificering av männens motiv bakom könsköpet (6). Jag vill understryka att klassificeringen måste betraktas som preliminär.

Motivgrupp I – Spänning och nyfikenhet

Denna motivgrupp består av ett antal motiv, som har det gemensamt att de direkt berör det specifika i könshandeln. Med det menas motiv som på olika sätt uttrycker en längtan hos männen att få uppleva ett möte med en prostituerad kvinna, att få befinna sig i könshandelsmiljön, och att få uppleva den möjlighet till sexuell utlevelse som erbjuds där. Motiven förefaller ha sitt ursprung i mytbildningar kring könshandeln (som ofta florerar i pornografiska tidningar och tidskrifter) och i manliga föreställningar om ständigt tillgängliga kvinnor som uppfyller mäns hemliga sexuella drömmar.

Motivgrupp II – Kontaktsvårigheter och ensamhet

Motiven i den här gruppen har det gemensamt att de uttrycker en längtan efter sexuella kontakter med kvinnor. Det förefaller emellertid inte vara en direkt längtan efter prostituerade kvinnor, utan efter kvinnor överhuvudtaget. Det tycks vara svårigheter att etablera normala sexuella relationer, som ligger bakom de här motiven. Intervjuszvaren i denna kategori handlade om saker som blyghet, rädsla, hög ålder, fysiska och psykiska handikapp, social isolering, m.m. Det var oftast ensamstående män som ingick i denna grupp.

Motivgrupp III – Samlevnadsproblem

Detta motiv berör mäns svårigheter och problem i fasta relationer med kvinnor. Det handlar främst om otillfredsställelse med det sexuella samlivet: "hon vill aldrig", "hon ställer inte upp på mina sexuella önskemål", etc. Men det gäller också vissa mäns svårigheter att fungera i tvåsamhet, dvs att vara "hänvisad" till en och samma kvinna. Mannen söker en kvinna att enbart ha samlag med. Det är då "säkrare" att gå till en prostituerad än att söka sällskap på andra ställen, t ex på en restaurang, och riskera att inte få det man söker. Man söker en

enkel avköning och att gå till en prostituerad är en rationell lösning.

Grovt sett har vi alltså å ena sidan att göra med män, som lever i en – som de själva upplever det – mer eller mindre utsatt livssituation med inslag av kontaktsvårigheter, bristande självförtroende och samlevnadsproblem. Dessa brister eller svårigheter utgör samtidigt de direkt upplevda bevekelsegrunderna bakom könsköpet. Denna grupp tycks för övrigt sammanfalla med dem som vi tidigare kallat vaneköpare.

Tillfällesköparna – å andra sidan – anger oftast motiv, som avspeglar önskade upplevelser, som i stor utsträckning orienterar sig mot det som är specifikt i könshandeln, dvs upplevelser som endast i undantagsfall kan uppnås i kontakter med kvinnor utanför könshandeln. Männen uttrycker sig i termer av spänning, nyfikenhet, variation och kravlöshet. Man söker "horan", miljön hon finns i med dess diffusa men ändå påtagliga sug av "förbjuden" sexualitet samt själva den "avskalade" sexuella upplevelsen. Lite tillspetsat skulle man kunna säga att dessa män är offer för den mytbildning, som omger könshandeln. En mytbildning som ständigt underblåses och ges ny näring av sexindustrin, dvs pornografibranschen inklusive de sk herrtidningarna, där kvinnorna i prostitutionen framställs som alltid viliga att underkasta sig männens "hetaste" och mest "förbjudna" önskningar, och som i sin mest förljugna framtoning förespeglar att kvinnornas deltagande sker med äkta inlevelse och med ett icke spelat gensvar.

Den homosexuella prostitutionen

Vad vet man i dag om den homosexuella könshandeln i Sverige? Den statliga propositionsutredningen gjorde en mindre kartläggning av den manliga prostitutionen. Den visade att manlig homosexuell prostitution är mycket mindre utbredd än den heterosexuella. Antalet prostituerade män överstiger förmodligen inte 100 personer (1980). Denna

Dessa män är offer för den mytbildning, som omger könshandeln.

Antalet prostituerade män överstiger förmodligen inte 100 personer.

siffror skall jämföras med utredningens uppskattning av antalet kvinnliga prostituerade, som alltså var cirka 2 000 (7).

De homosexuellas kontaktmöjligheter

Det finns huvudsakligen fyra olika möjligheter att knyta kontakter för homosexuella män. Den första utgörs av de egna organisationerna. Dessa har ofta egna föreningslokaler. Den andra möjligheten består av olika typer av kommersiella lokaler med skilda verksamheter: restauranger, nattklubbar, dansställen, biografier och bastubad. Den tredje möjligheten är inofficiella träffställen i anslutning till olika offentliga platser och byggnader: parker, gator, torg, toaletter, stationer, m.m. Den fjärde möjligheten erbjuder bekantskapsannonser i dags-, vecko- och månadspress.

Prostitution förekommer i anslutning till tre av dessa kontaktytor: (1) vissa fasta lokaler med kommersiell inriktning (2) på vissa offentliga platser eller i vissa offentliga lokaler samt (3) genom annons.

Annonspstitutionen är sannolikt den viktigaste och mest omfattande prostitutionsformen. Med viktig menas här att den är den form, där den prostituerade mest medvetet bedriver sin verksamhet. Genom annonser i dags- eller månadspress, framför allt i den pornografiska, uttalas mer eller mindre klart hur och var sådana kontakter kan etableras.

Det bör framhållas att det långt ifrån är alla manliga prostituerade som är homosexuella, en del är heterosexuella. Detta gäller särskilt pojkar och yngre män som främst uppehåller sig på vissa offentliga platser (parker, toaletter, stationer, etc) där de erbjuder sina tjänster till homosexuella män.

Köparna

Utan anspråk på fullständig täckning gjorde utredningen ett försök till indelning av köparna i några olika motivgrupper:

– nybörjare/osäkra

- Det bör framhållas att det årtal, 1980, då utredningen gjorde sin kartläggning var AIDS ett okänt fenomen i Sverige. Sjukdomen omnämns inte ens i utredningens för övrigt omfattande och förhållandevis heltäckande framställning. Därför går det inte att i dag säga något bestämt om utvecklingstendenserna vad gäller den manliga homosexuella prostitutionen under senare år. Troligt är väl emellertid att de förändringar man kunnat notera när det gäller homo- och bisexuellas sexualvanor – och särskilt då det minskade antalet tillfälliga sexuella förbindelser – också innefattar nyttjandet av prostitution kontakter.

Sammanfattningsvis har åligen ca 100 000 män (mot-
svarande 3–4 procent av den manliga totalbefolk-
ningen) betalda sexuella kontakter med prostituerade
kvinnor i Sverige. Vidare vet vi att en stor andel
av könsköparna också har prostitutionsskontakter
utomlands. Av 170 tillfrågade män i Malmö, hade
över 60 procent gjort sin senaste prostitutionserfa-
renhet i ett annat land än Sverige, oftast utanför
Europa. Det finns dessutom en hel del som tyder på
att många köpare har sina kontakter enbart i utlan-
det. Förmodligen är det så att det totala antalet
svenska män, som under ett år har en eller flera

.....

I vissa länder i Europa, Afrika och Sydostasien, ingår könshandeln – både den hetero- och homo-sexuella – som en mer eller mindre institutionaliserad och integrerad del av samhällsekonomin. Det vi talar om är en multinationell mångmiljonindustri. Blotta existensen av massprostitution samt själva könsmarknadens struktur och uttrycksformer, dess olika kopplingar till massmedia, flygbolag, hotellkedjor och banker, förutsätter helt enkelt ansvariga

.....
Begränsningen av smittspridningen är inte "bara" ett kunskaps- och informationsproblem, utan i högsta grad också en fråga om ekonomi och politik.
.....

myndigheters och institutioners tysta medgivande (vid ett nyligen avslutat internationellt expertmöte i UNESCOs regi kallade man dessa stater "promotional states", ungefär "främjарstater" eller varför inte "hallickstater"). (11)

Mot en sådan bakgrund står det klart att begränsningen av smittspridningen inte "bara" är ett kunskaps- och informationsproblem, utan i högsta grad också en fråga om ekonomi och politik. Hur villig är man alltså i vissa länder att erkänna sakernas tillstånd med risk att skrämja bort både vanliga turister och sk sexturister? Att viljan ibland sviktar trots att katastrofen står för dörren, visar det senaste exemplet från Kenya, där högt uppsatta myndighetspersoner i februari 1987 avvisade (det väl underbyggda) påståendet att 60–90 procent av landets prostituerade är smittade, som elakt förtal i syfte att rasera landets ekonomi.

Riskbeteenden

Avslutningsvis vill jag peka på tre förhållanden med hänsyn till mäns prostitutionsbeteende, som måste betraktas som särskilt riskfyllda ur smittoöverföringssynvinkel. Låt oss således preliminärt kalla dessa för könsköparens riskbeteenden.

Samlag utan kondom

Liksom vad gäller sexuellt umgänge med tillfälliga partners *utanför* prostitutionen, är samlag med prostituerade utan kondom att betrakta som riskbeteende.

Det brukar hävdas att prostituerade insisterar på att kunden använder kondom. Detta är emellertid inte någon regel utan undantag. Eftersom prostitution är en affärsmässig verksamhet för kvinnan, så är det mesta förhandlingsbart, också för den mest principfasta, så länge den utlovade ersättningen är den "rätta". Vilket betyder att de flesta prostituerade, åtminstone någon gång under sin "karriär", låtit

sig övertygas att gå med på samlag utan kondom. Det är inte sällan spritpåverkade kunder som i kraft av penningens makt "övertalar" de prostituerade till detta.

Samlag med missbrukande prostituerade

Mellan 25–30 procent av de gatuprostituerade i Sverige missbrukar narkotika och alkohol. Det intravenösa missbruket utgör en bastant del av det totala missbruket. Det mesta tyder på att det är i denna grupp som HIV-smittan också är mest utbredd.

Det brukar ibland hävdas att det är lätt för en köpare att undvika en missbrukare. "Det syns utanpå", sägs det. Ibland stämmer detta, men långt ifrån alltid.

Vi vet också att missbrukarna inte är lika "noga" med kondomanvändning som icke-missbrukarna. Det händer också att vissa köpare utnyttjar missbrukarens svåra belägenhet och att de mot löfte om högre ersättning (eller som argument för att de överhuvudtaget skall "gå med" henne) köper sig ett kondomfritt samlag.

Samlag med prostituerade i utlandet

Grovt sett sönderfaller "utlandsresenärerna" i tre undergrupper:

- 1 sjömän
- 2 semesterresenärer
- 3 män som reser i arbetet

Att lämna hemorten och vardagsrutinerna innebär också att lämna många av de normer och värderingar som styr det dagliga livet. En ny och okänd miljö "föder" annorlunda beteenden, samtidigt som den ger möjlighet för besökaren att utföra sådana handlingar som han inte kan eller vågar göra hemma. Man skulle kunna uttrycka det så att tröskelvärdet för sannolikheten att pröva något nytt sänks i en främmande miljö. Många bordellbesök utomlands kommer säkert till på detta sätt – i trygghet förvisning om att man inte kommer att bli "upp-

.....
Det är ingen regel att kunden använder kondom, utan undantag.
.....

täckt". I sådana situationer är det lätt hänt att de eventuella kunskaper man har om riskerna för smitta sjunker undan eller t o m glöms bort.

Vi vet idag inte mycket om svenska könsköparens beteende utomlands. Vi vet inte heller hur "kondomkulturen" ser ut i olika utländska könshandelsmiljöer. Från Afrika och Sydostasien känner vi dock till att kondomanvändningen är mycket oregebunden. I en tidningsintervju säger en kenyansk prostituerad: "Om en europeisk man inte vill använda kondom är det OK. Jag tar p-piller också . . ." (12). Däremot vet vi att de flesta av de hittills få fall vi känner till av HIV-smitta som härrör från prostitutionskontakter, gäller män som haft utländska prostitutionserfarenheter.

Jag har här avslutningsvis pekat på några av de uppenbara riskbeteenden som kan förekomma när män köper kön (inom den heterosexuella prostitutionen). Den empiriska kunskapen på området är ännu förhållandevis svag. Dock borde de hittills utförda undersökningarna på området kunna utgöra ett underlag för mer systematiska studier i framtiden, i den nära framtiden, förutsatt att vi menar allvar när vi säger att vi vill öka kunskapen och beredskapen på alla frontavsnitt i kampen mot AIDS.

NOTER

- 1 SOU 1981: 71 *Prostitutionen i Sverige*. Bakgrund och åtgärder. Stockholm: Liber, 1982, s 74.
- 2 Ibid, s 75
- 3 Borg, Arne et al: *Prostitution* – beskrivning, analys, förslag till åtgärder. Stockholm: Liber, 1981, s 482.
- 4 *Prostitutionen i Sverige*, del II. Ds S 1980: 9, s 572.
- 5 Månsson, Sven-Axel/Linders, Ann-Ulla: *Sexualitet utan ansikte*. Könsköparna. Stockholm: Carlsson, 1984, s 99 ff.
- 6 Månsson/Linders, op cit, s 95 ff.
- 7 Borg, Arne et al, op cit, s 495 ff.
- 8 Uppgifter från SBL, februari 1987.
- 9 Wkly. Epidemy. Rec: No 3–26 January 1987.
- 10 Med dr Michael Koch har gjort mig uppmärksam på dessa olika tänkbara förklaringsgrunder.
- 11 UNESCO, SHS-85/CONF 608/COL 10, s 7.
- 12 Ur artikelserie i Sydsvenska Dagbladet. Citatet hämtat ur artikeln "Prostituerade lever farligt", 1987.02.10.